Sławomir Fałek *Listopad 2018 r.*

Ikonoklasta Beser i jego pieczęcie.

Ostatnio na rynku antykwarycznym pojawiły się dwie kolejne ołowiane pieczęcie Besera, patrycjusza i strategosa, doradcy cesarza Leona III Izauryjczyka oraz jego syna Konstantyna V Kopronima.
Ze względu na ograniczoną liczbę źródeł pisanych i ich stronniczość - głównie z przekazów przeciwników religijnych (ikonodułów): Theofanesa[1] i Nikefora patriarchy,[2] pieczęcie uzupełniają nieco wiedzę o pierwszych ikonoklastach i ich poglądach religijnych.
Notatka identyfikuje Besera, przedstawia dwa warianty jego pieczęci, zarysowuje tło historyczne, prezentuje pieczęcie innych pierwszych ikonoklastów oraz istotnych dla nich tekstów religijnych – psalmów.
Opis pieczęci:
***Beser patrikios i strategos** (ósmy wiek, pierwsza połowa, przed ca. 742).*
Awers: W centrum monogram krzyżowy z literami na końcach ramion B-H-P-C *z imieniem emitenta =Βησήρ, w ćwiartkach krzyże. W koncentrycznych perełkowych okręgach inskrypcja zaczynająca się od góry w prawo:*
Ἐξελοῦμε, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ (psalm 139: 2)
Rewers: W centum monogram krzyżowy , na końcach litery:
ΠΑΤΗΚΙϑ *=πατ(ρ)ικίου (wariant 1) lub:*
ΠΑΤΡΗΚΙϑ *=πατρικίου (wariant 2),*
w ćwiartkach: CT-PA-TH-Γϑ *=στρατηγού; w koncentrycznych perełkowych okręgach, inskrypcja zaczynająca się od góry w prawo: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦσε με (psalm 42: 1)*
Cała inskrypcja to: Βησήρ πατ(ρ)ικίου (καὶ) στρατηγού;
Ἐξελοῦμε, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ: Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου καὶ δολίου ῥῦσαί με.
→ (Pieczęć) Besera patrikiosa (i) strategosa. Wybaw mnie, Panie, od złego człowieka: zachowaj mnie od niesprawiedliwego (i) kłamliwego człowieka (połączenie psalmów: 139:2 i 42:1 (numeracja wg Septuaginty).

fot. 1.

monogram awersu:

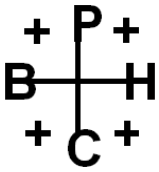

monogram rewersu:

fot. 1. Beser patrikios i strategom, bizantyńska pieczęć ołowiana (druga ćwierć VIII w.)13,46 g 27 mm © Ephesos Collection - podtyp 1 bez litery P w słowie στ(ρ)ατηγού.

fot. 2.

monogram awersu:

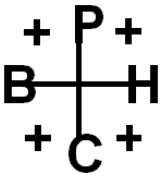

monogram rewersu:

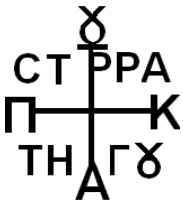

fot. 2. Beser patrikios i strategos, bizantyńska pieczęć ołowiana (druga ćwierć VIII w.) 21.22 g, 26-30 mm Hermitaghe Auktions Europe Coin Auktion November 2018 L.3012. - podtyp 2 z literą P w słowie στρατηγού

Na pieczęciach wymieniono: tytuł honoryfikacyjny emitenta - patrikios[3] oraz zajmowany przez niego urządu - strategos[4] - tj. dowódcę wojskowego i cywilnego themu.[5]

---

[1]. *Theofanes Konfessor – „Chronografia".*
[2]. *Nikeforos – "Breviarium historicum de rebus gestis post imperium Mauricii".*
[3]. *Patrikios (πατρίκιος) – „patrycjusz", najwyższy tytuł honorowy, ustanowiony przez Konstantyna Wielkiego, od Justyniana I nieco zdewaluowany, ponieważ cesarz dopuścił go dla wszystkich powyżej rangi illistris, czyli większości Senatu. Jest nadal jednym z najwyższych godności przyznanej wysokim rangą urzędnikom, w tym eunuchom i zagranicznym władcom; tytuł zanika w okresie Komnenów. Małżonka patrycjusza nosiła tytuł patrikia (πατρικία).*
[4]. *Strategos (στρατηγός) – dosłownie „przywódca armii", początkowo stosowany z tytułami stratelates i rzadziej stratopedarches w znaczeniu magister militum (dowódcy armii polowej). Termin ten jest w zasadzie odpowiednikiem generała lub admirała, ponieważ został wykorzystany w obu rodzajach wojsk. Od VII w. dowódca wojskowy a potem i cywilny themu. W XI w. strategos stopniowo ogranicza się do swoich obowiązków wojskowych, ich obowiązki podatkowe i administracyjne przejmowane są przez cywilnych kritai („sędziów"). Wyższe przywództwo wojskowe łączące kilka themów przekazane zostało również w ręce nowej klasy funkcjonariuszy z tytułem doukes lub katepano. W XIII wieku, strateg pozostał tytułem honoryfikacyjnym pozbawionym jakiegokolwiek szczególnego znaczenia technicznego.*
[5]. *Them (Θέμα w liczbie mnogiej θέματα), w środkowym okresie Cesarstwa Bizantyjskiego: - okręg, w którym kwaterowani byli żołnierze i z którego ich rekrutowano, - jednostka administracyjna, - armia stacjonująca w takim regionie. System utworzono w części terytorium w wyniku nowego podziału administracyjnego Bizancjum w połowie VII w. w następstwie inwazji Słowian na Bałkanach i podbojów arabskich, a zastąpił wcześniejszy układ prowincjonalny ustanowiony jeszcze przez Dioklecjana i Konstantyna Wielkiego. Wprowadzono podział na themy - okręgi administracyjno - wojskowe, na czele których stał mianowany bezpośrednio przez cesarza strateg (στρατηγός), który łączył w swych rękach władzę cywilną i wojskową oraz dowodził lokalnym wojskiem. Zajmował się również administracją, wymiarem sprawiedliwości i sprawami finansowymi. Żołnierzy zaś zaczęto osiedlać na ziemi*

Prezentowane pieczęcie zbieżne są z kilkoma znanymi już egzemplarzami plomb Besera (np. fot. 3-6) i należą do szerszej grupy pieczęci (np. fot. 7-26) z charakterystycznymi otokowymi inskrypcjami zawierającymi wersety psalmów. Datowane są na drugą ćwierć ósmego wieku i przypisywane pierwszym ikonoklastom.
Wiedza na temat pierwszego ikonoklazmu (okresu historycznego, religijnego i kulturowego w dziejach Cesarstwa Bizantyńskiego) pozostaje jeszcze nadal niewystarczająca ze względu na ograniczoną liczbę przekazów i to głównie ze strony przeciwników religijnych - ikonodułów. Pieczęcie z tego okresu pozwalają nam więc poznać istotne dla elity władzy ikonoklastów teksty religijne.

Tło historyczne:

***Ikonoklazm**, (od gr. εἰκονοκλάστης - łamacz ikon), zwany również walką z ikonami (Εἰκονομαχία) lub obrazoburstwem, to świadome niszczenie ikon religijnych i innych symboli lub zabytków, zwykle z pobudek religijnych lub politycznych. Był ruchem religijnym sprzeciwiającym się czci obrazów i figur religijnych, głównie Chrystusa. Jego wyznawców nazywa się ikonoklastami a przeciwników ikonodułami (εἰκονόδουλοι), ikonofilami (εἰκονόφιλοι lub szyderczo „ikonolatrami"" (εἰκονολάτρες - kochanek, sługa ikon).*
Rozwijał się w VIII-IX w. głównie w prowincjach wschodnich, a pojawił się może pod wpływem tradycji żydowskiej i islamu. Ikonoklazm na ogół był motywowany teologicznie przez interpretację Dziesięciu Przykazań Starego Przymierza, który zabraniał tworzenia i kultywowania obrazów.[6]
Ruch wstrząsnął kościołem wschodnim, ostro zwalczany był przez kościół zachodni. Głównym obrońcą kultu obrazów na wschodzie był Jan z Damaszku. Ruch rozpoczął cesarz Leon III Izauryjczyk około 725/726 roku a ostatecznie wdrożył w 730 r. wydając edykt potępiający kult obrazów i zapoczątkowując ich niszczenie.
Pierwszy okres ikonoklazmu trwał od 725/726 do 787r. a drugi w latach 814 – 842. Apogeum ikonoklazm osiągnął za panowania Konstantyna V, syna i następcy Leona III.
Przyczyny nagłego zakazu oddawania czci ikonom tłumaczono między innymi pozornym brakiem wizerunków we wschodniej części cesarstwa[7] oraz domniemanym wpływem islamu i judaizmu. Zdaniem Jonathana Sheparda[8] „polityka religijna cesarzy ikonoklastów: Leona III, Konstantyna V i Leona IV w VIII wieku, oraz Leona V, Michała II i Teofila w IX powinna być postrzegana jako jeden z aspektów ich walki o przetrwanie cesarstwa."

Pierwszy okres ikonoklazmu:

Leon (późniejszy Leon III Izauryjczyk) pochodził z Germanikei na północy Syrii i musiał dorastać w środowisku niedaleko granicy arabskiej, a to mogło mieć wpływ na jego przekonania religijne. Odniósł sukces jako dowódca wojskowy, kiedy odważnie poprowadził ekspedycję na Kaukaz, otrzymał za to tytuł patrikiosa (patrycjusza) i strategię themu Anatolikoi. W czasie arabskiej inwazji na Azję Mniejszą w 716 roku odegrał nieco niejednoznaczną rolę, która sugeruje wcześniejsze porozumienie między nim a kalifem. Po pokonaniu Teodozjusza, 25 marca 717 r., Leon został koronowany w Konstantynopolu na cesarza. Na przełomie 717 i 718 r. z pomocą bułgarskich wojsk chana Terwela udało mu się odeprzeć Arabów oblegających Konstantynopol.

Bezpośrednimi zwiastunami kontrowersji religijnych były dwa istotne fakty. Po pierwsze, duża podmorska erupcja wulkaniczna latem 726 roku na Morzu Egejskim pomiędzy wyspami Therą i Therasią, która spowodowała tsunami i wiele ofiar; wydarzenie było szeroko komentowane jako znak boskiego niezadowolenia wobec chrześcijan.
Drugim ciągiem wydarzeń były klęski imperium: w latach 716-717 Arabowie oblegali Konstantynopol, a potem w wyniku drugiej ofensywy arabskiej, wiele miast Azji Mniejszej znalazło się na łasce najeźdźcy.
W 723-24 podło Ikonion, a w 727 r. Arabowie oblegali Nikeę zaledwie sześćdziesiąt mil od stolicy.
Podczas tego oblężenia miał miejsce incydent, w czasie gdy kapłani i pobożni obywatele modlili się o pomoc niebiańską, jeden z obrońców, oficer Konstantyn, rozbił ikonę Theotokos (palladium miasta), która zawieszona była na murach miasta.
Leon III poszukiwał przyczyny licznych klęsk i gniewu Bożego w nadmiernym kulcie obrazów.[9] Przyjęcie ikonoklazmu przez Leona tłumaczy się również wpływami islamskimi oraz z działaniem kalifa Jazida II (Jazida bin Abd al-Malika - † 724), który dokonał próby swego rodzaju ikonoklazmu w kalifacie Umajjadów w roku 722/723[10]:

(stratiotika) w zamian za obowiązek pełnienia służby wojskowej. Pierwsze themy powstały z terenów obozowisk wojsk polowych, a ich nazwy odzwierciedlają jednostki wojskowe, które istniały w tych dzielnicach. Themy dzieliły się na mniejsze jednostki administracyjne, na których czele stali dowódcy wojskowi niższego szczebla: turmarchowie i drungariosowie. Rozwój systemu osiągnął swoje apogeum w okresie IX -XII w. w wyniku podziału starszych themów a nowe powstały na nowo zdobytym terytorium. W tym okresie w granicach cesarstwa znajdowało się 31 themów. Ranga strategów różnych themów nie była jednakowa. W okresie rozkwitu cesarstwa najwyżej w hierarchii stał strateg themu Anatolikon, później dowódcy innych themów w Azji Mniejszej a wreszcie strategowie w Europie. W XI i XII w. oryginalny system przeszedł dalsze znaczące zmiany. Termin ten pozostawał w użyciu jako okręg prowincji czy fiskalny, aż do samego końca Imperium.

[6]. II Księga Mojżeszowa - 20: 4 (Nie czyń sobie podobizny rzeźbionej czegokolwiek, co jest na niebie w górze, i na ziemi w dole, i tego, co jest w wodzie pod ziemią) oraz Księga Powtórzonego Prawa 5: 8 (Nie uczynisz sobie posągu ani żadnego obrazu tego, co jest na niebie wysoko albo na ziemi nisko, lub w wodzie poniżej ziemi.), 5: 9 (Nie będziesz oddawał im pokłonu ani służył. Bo Ja jestem Pan, Bóg twój, Bóg zazdrosny, karzący nieprawość ojców na synach w trzecim i w czwartym pokoleniu - tych, którzy Mnie nienawidzą),

[7]. Patriarcha Germanos w listach (odczytanych podczas drugiego soboru powszechnego w Nicei) potwierdza, że Konstantyn z Naklei i Tomasz z Klaudiopolis na terenie swej diecezji zabronili okazywania czci ikonom jeszcze przed rokiem 730.

[8]. SHEPARD J. 2012: 283.

[9]. Ikony w siódmym i na początku ósmego wieku były powszechnie używane jako palladia: uroczyście obnoszono je wokół murów miejskich, malowano na wieżach i ponad bramami, przynoszono przed bitwą. Pomimo takiej ochrony, miasto po mieście padało na Arabów. Poszukiwano więc przyczyn boskiego niezadowolenia.

[10]. (MANGO C. 1975). Cyryl Mango stwierdza, że w tej historii istnieje część prawdy. Iazid wprowadził przed 724 r. prawo skierowane przeciwko przedstawieniom żywych istot, o czym świadczą zarówno historyczne, jak i archeologiczne dowody; ważna też była rola Konstantyna z Nakolei w inicjowaniu ruchu wewnątrz Imperium, potwierdzona przez Patriarchę Germanosa; a Beser to postać historyczna. Ale nie możemy zaakceptować

(Theofanes → „W tym roku przybył do Iezida żydowski czarodziej, który pochodził z Laodikei w Fenicji Morskiej, i obiecał mu, że zapanuje czterdzieści lat nad Arabami, jeśli zniszczy święte ikony, które w kościołach chrześcijańskich były czczone w jego dominiach. Bezmyślny Iezid został przez niego przekonany i ogłosił ogólną konstytucję przeciwko świętym obrazom. Ale dzięki łasce Pana naszego Jezusa Chrystusa i za wstawiennictwem Jego czystej Matki i wszystkich świętych, Iezid zmarł w tym samym roku przed swoją satanistyczną konstytucją. zwróciło uwagę większości ludzi. Cesarz Leo uczestniczył w tym samym błędzie, bolesnym i bezprawnym, i stał się odpowiedzialny za zadawanie nam wielu zła." [11]

W 726 r. Leon nakazał zdjąć wizerunek Chrystusa, który ozdabiał Chalke,[12] budynek bramny Wielkiego Pałacu, a 7 stycznia 730 roku podczas uroczystej audiencji (silentionu w Komnacie Dziewiętnastu Tapczanów) ogłosił swój wrogi stosunek do kultu obrazów. Patriarcha Germanos I, sprzeciwiający się ikonoklazmowi, zrzekł się stanowiska i zakończył swe życie w monasterze, nie będąc przez nikogo więcej niepokojony.
Jego następca Anastazy uznał nową doktrynę za oficjalną, kładącą nacisk na kult Krzyża i poinformował o tym w liście synodalnym papieża Grzegorza II, który tę inicjatywę skrytykował. Kolejny papież, Grzegorz III, doprowadził do jej potępienia na synodzie w 731 roku.
Po śmierci Leona III w czerwcu 741 roku, władzę przejął jego syn Konstantyn V Kopronim (741-775), który już od 31 marca 720 r. (od wieku dwóch lat) był współcesarzem.

***Uzurpacja Artabasodosa** (przedstawiono szczegółowo ze względu na losy prezentowanej postaci - Besera):*[13]

Konstantyn poprowadził armię bizantyńską do zwycięstwa latem 741 roku, biorąc w posiadanie Melitenę. Gdy w czerwcu 742 roku, już jako cesarz, wyruszył na kolejną wojnę z Arabami na wschodniej granicy i przeniósł się do Doryleum, został zaatakowany przez swego szwagra Artabasdosa, patrikiosa, kuroplataesa i komesa themu Opsikon. Konstantyn zdołał uciec do Amorionu, wieloletniej siedziby jego ojca Leona, i uzyskać poparcie azjatyckiego themu Anatolikoi. którym dowodził w przeszłości.
Artabasdos mógł liczyć na wojska themu Tracji, gdzie strategosem był jeden z jego synów oraz na azjatyckie tremy: Opsikon i Armeniakon, którymi wcześniej dowodził, oraz ze względu na swoje armeńskie pochodzenie. Szerokie poparcie zyskał też w europejskich prowincjach cesarstwa, gdzie ikonoklazm był znienawidzony. Na stronę Artabasdosa przeszedł również patrycjusz Teofanes Monotes pozostawiony przez Konstantyna dla obrony Konstantynopola.
W dniu 22 czerwca 742 Artabasdos został ogłoszony cesarzem przez swoją armię, podczas gdy jego kolaboranci w Konstantynopolu, patrycjusz i magister Theophanes Monotes oraz silentarios Atanazjusz rozpowszechniali pogłoskę, że Konstanty V zginął.
Artabasdos zdobył przychylność mieszkańców stolicy i 27 czerwca 742 r. został koronowany przez patriarchę Anastazjusza. Wkrótce po wstąpieniu na tron Atrabasdos (czerwiec 742 – 2 listopada 743 r.) koronował swoją żonę Annę jako Augustę i swojego syna Nikeforosa na współcesarza (742 -743), a swojemu pierworodnemu synowi Niketasowi powierzył them Armeniakoi i dowództwo wszystkich armii themów. (742-743). ***Artabasdos porzucił religijną politykę swojego poprzednika Leona III w sprawie ikonoklazmu i próbował przywrócić ortodoksję*** *z pewnym wsparciem papieża Zachariasza**.** Pod koniec lipca, gdy Artabasdos nadal znajdował się jeszcze w Konstantynopolu, Konstantynowi udało się zdobyć them Anatolikoi oraz zyskać poparcie themu Trakesion i jego strategosa Sisinniosa. Artabasdos wyruszył przeciw Konstantynowi, lecz 27 maja 743 roku został pokonany pod Sardes. Wojska syna Artabasdosa, Niketasa zostały rozbite niedaleko Modryny w Bitynii i zmuszone do wycofania się do Kyzikos. Konstantyn próbował ścigać Artabasdosa do Chrysopolis, ale rebeliantowi udało się ujść, więc operacje wojskowe zostały przełożone na kolejny okres kampanii.*
Wkrótce we wrześniu 743 roku prawowity cesarz stanął pod murami stolicy, a 2 listopada 743 r. wkroczył do Konstantynopola i zatrzymał rywala - panowanie Artabasdosa dobiegło końca, gdy Artabasdos i jego synowie zostali publicznie oślepieni na Hipodromie i zesłani do klasztoru Chora, na obrzeżach Konstantynopola. Data śmierci Atrabazdosa jest nieznana. Patriarcha Anastazjusz został też upokorzony jazdą na ośle z głową skierowaną w stronę ogona, ale pozostał patriarchą, a innych stronników uzurpatora okaleczono lub stracono.

Wzmocniony odniesionymi sukcesami, Konstantyn V zwołał w 754 roku do pałacu w Hierei sobór powszechny w sprawie obrazów, na którym obecnych było 338 biskupów, ale bez udziału ikonofilów i przedstawicieli papieża wrogiego ikonoklazmowi. W specjalnym horosie, dokumencie definiującym dogmaty Kościoła bizantyńskiego, synod potępił kult obrazów.

(Epitome, 754 → (8.) Jeśli ktokolwiek odważy się przedstawiać boski obraz (χαρακτήρ, charakter, kharaktír) Słowa po Wcieleniu, materialnymi kolorami, niech będzie wyklęty.
(9.) Jeśli ktokolwiek ośmieli się przedstawić postać ludzką, za pomocą materialnych kolorów, z powodu wcielenia, substancji lub osoby (οὐσία – ousia, ὑπόστασις - hypostasis) słowa, których nie można przedstawić, i nie wyzna, że nawet po Wcieleniu, On [Słowo] nie może być przedstawione, niech będzie wyklęty.

---

twierdzenia, że Leon był pod wpływem przykładu Yazida. Celem opowieści było przecież przedstawienie ruchu w kompromitującym świetle (…). Jeśli ikonoklazm przetrwał tak długo, jak to było, to dlatego, że Leon i jego syn odnosili tak wielkie sukcesy".

[11]. *THEOPHANES 1839 (AM 6215 = p. 401) – rok 722/723: - Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰουδαῖός τις ὁρμώμενος ἀπὸ Λαοδικείας τῆς παραλίου Φοινίκης, γόης, ἐλθὼν πρὸς Ἰζὶδ ἐπηγγείλατο αὐτῷ ἔτη μ΄ κρατήσειν τῆς Ἀράβων ἀρχῆς, εἰ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν Χριστιανῶν ἐν πάσῃ τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ τιμωμένας σεπτὰς εἰκόνας καθέλῃ. τούτῳ πεισθεὶς ὁ ἀνόητος Ἰζὶδ δόγμα καθολικὸν ἐψηφίσατο κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων· ἀλλὰ χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ταῖς πρεσβείαις τῆς ἀφθόρου μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῷ αὐτῷ ἔτει τέθνηκεν Ἰζίδ, οὐδὲ ἀκουσθῆναι φθάσαντος τοῖς πολλοῖς τοῦ σατανικοῦ αὐτοῦ δόγματος. μεταλαβὼν δὲ ταύτης τῆς πικρᾶς καὶ ἀθεμίτου κακοδοξίας Λέων ὁ βασιλεὺς πολλῶν κακῶν ἡμῖν αἴτιος γέγονεν.*

[12]. *Na miejscu obrazu, na brązowych drzwiach Bramy Chalke, powieszono krzyż z metryczną inskrypcją, znaną ze zbioru ikonoklastycznych inskrypcji cytowanych przez Teodora Studytę (BARANOV V. 2017: 4): - Ἄφωνον εἶδος καί πνοής ἐξῃρμένον, Χριστόν γράφεσθαι μή φέρων ὁ δεσπότης. Ὕλη γεηρά ταίς γραφαίς πατουμένη, Λέων σύν υἱώ τώ νέώ Κωνσταντίνώ Σταυρού χαράττει τόν τρισόλβιον τύπον, Καύχημα πιστών ἐν ὑλαις ἀνακτόρων." → „Od tej pory władca nie zniesie obrazu Chrystusa przedstawionego jako pozbawionego głosu, pozbawionego oddechu, przez ziemską materię, zdeptanego przez Pismo Święte. Leon z synem, młodym Konstantynem umieścił na bramach pałacu trzykroć błogosławiony Krzyż, chwałę wiernych ."*
Profanacja obrazu Chrystusa rozgniewała ludność, a zebrany tłum zlinczował żołnierzy, którzy wykonali rozkaz.

[13]. *Data początku uzurpacji Artabasdosa jest dyskusyjna: rok 741 (bezpośrednio po śmierci cesarza Leona III), albo 742 - bardziej prawdopodobny. Np. Kronika Teofanesa datuje początek uzurpacji po czerwcu 742 r. Za nim Petros z Aleksandrii (koniec IX wieku) w Ekthesis Chronos, mówi on o pierwszym okresie panowania Konstantyna V trwającym rok i miesiąc (lipiec 742 roku). Pozostałe źródła,*
np. orientalne i Continuatio Hispana (mozarabska kronika z 754 roku) mówi on o tym, że po opuszczeniu Konstantynopola przez Konstantyna Artabasdes panował jako uzurpator. Datuje on czas trwania uzurpacji na dwa lata, a drugi okres panowania Konstantyna V na 32 lata, 2 miesiące i 26 dni (742 r.).

(16.) Jeśli ktokolwiek odważy się przedstawiać świętych w martwych obrazach, materialnymi barwami, które nie mają żadnej wartości (ponieważ to pojęcie jest próżne i wprowadzone przez diabła) i nie przedstawia ich cnót jako żywych obrazów w sobie, niech będzie wyklęty.)[14]

Argumenty ikonoklastów:

Potępiono tworzenie jakiegokolwiek martwego obrazu (malowanego lub rzeźbionego), który miał reprezentować Jezusa, Theotokos lub świętych. Ich zdaniem każdy prawdziwy obraz Jezusa musi być w stanie reprezentować zarówno jego boską naturę (która niemożliwa jest do ogarnięcia), jak i jego ludzką naturę (co jest możliwe), ale czyniąc ikonę Jezusa, oddziela się jego naturę ludzką i boską. Prawdziwym obrazem religijnym musi być dokładne podobieństwo prototypu - tej samej substancji - którą uważali za niemożliwą, widząc drewno i farbę jako pustkę ducha i życia.

Więc oddawanie czci obrazom było przez nich postrzegane jako wielbienie martwej, nieożywionej materii, przeciwstawione prawdziwemu kultowi w Duchu i prawdzie. Jedyną dozwoloną „ikoną" Jezusa jest Eucharystia, Ciało i Krew Chrystusa reprezentowana przez krzyż. Używanie ikon do celów religijnych odbierane było jako powrót do pogańskiej praktyki i czczenia bałwanów (bożków).

Dopiero po tym soborze Konstantyn wznowił prześladowanie ikon i ich zwolenników, głównie mnichów. Rzekomo, nakazał zniszczenie wszystkich kultowych dekoracji w kościołach i sekularyzację klasztorów konstantynopolitańskich. Na dłuższą metę prześladowania okazały się nieskuteczne. Nadal istnieli żarliwi ikonodule, zwłaszcza pośród stołecznej arystokracji i mnichów.

Argumenty ikonofilów:[15]

Biblijne przykazanie zabraniające wizerunków Boga zostało zastąpione przez inkarnację Jezusa, który będąc drugą osobą Trójcy, jest Bogiem inkarnowanym w widzialnej materii. Nie przedstawiali obrazu niewidzialnego Boga, ale Boga, który ukazał się w ciele. Argumentowali, że bałwany przedstawiają osoby bez substancji lub rzeczywistości, podczas gdy ikony przedstawiają prawdziwe osoby. Obrazy Chrystusa lub innych prawdziwych ludzi, którzy żyli w przeszłości, nie mogą być bożkami, a ikony były częścią niezarejestrowanej tradycji ustnej (parabioza), a wiele z nich było„nie ludzką ręką uczynione" (ἀχειροποίητα).

Leon IV, który objął tron po swym ojcu (w 775 roku) porzucił poglądy poprzednika, które dodatkowo okazały się wrogie kultowi Matki Bożej, nigdy przez Kościół nie potępionemu. W 787 r. przy poparciu cesarzowej Ireny na Soborze Nicejskim II potępiono ikonoklazm i przywrócono kult przedstawianych na obrazach postaci.

Drugi okres ikonoklazmu.

Leon V oraz grupa Bizantyńczyków, do których należy zaliczyć część korpusu wyższych oficerów, poszukiwali przyczyn niepowodzeń militarnych w potępieniu ikonoklazmu. W 815 roku po szeroko zakrojonych konsultacjach, choć wbrew opinii patriarchy Nikefora i Teodora Studyty, Leon V zwołał synod, który ponownie przywrócił postanowienia synodu w Hierei. Teodor Studyta został wygnany, a kilku najbardziej upartych ikonodułów doświadczyło prześladowania ze strony Teofila, wobec np. Eutymiusza z Sardes i jego ucznia Metodego (Żywot Eutymiusza, 96) czy dwóch mnichów palestyńskich, „wygrawerowanych" tzn. poddanych kaźni graptoi, którym na twarzach wyryto wersety o treści ikonoklastycznej. Drugi okres ikonoklazmu różnił się jednak znacząco od pierwszego swym bardziej intelektualnym i wyważonym charakterem.

Leon V padł ofiarą pałacowego spisku podczas świat Bożego Narodzenia 820 roku, a tron przeszedł na jednego z jego ze współpracowników - Michała z Amorionu. W 821 r. Tomasz nazywany Słowianinem, aby pomścić śmierć Leona, po uzyskaniu pomocy Arabów i themów zachodnich, zjednoczył większą część Azji Mniejszej i ogłosił się cesarzem. Michała poparły oddziały themów Opsikionu i Armeniakon oraz stolica. Zmusiło to Tomasza do przezimowania z armią w Tracji. Ostatecznie Michał odniósł zwycięstwo w 823 roku po trzyletniej wojnie domowej. Teofil, który objął tron po swoim ojcu w 829 roku, został przygotowany do objęcia roli przyszłego władcy przez jednego z największych uczonych swoich czasów, jakim był Jan Gramatyk, zaciekły ikonoklasta.

Teofil zmarł przedwcześnie, pozostawiając dwuletniego syna, Michała III, co zapowiadało długotrwały okres regencji. Szybko porzucono ikonoklazm, chociaż doktrynę tę nadal podtrzymywała spora część kleru, z Janem Gramatykiem, patriarchą. Usunięto go z urzędu dopiero po roku, a w dn. 11 marca 843 roku podczas zwykłego synodu powrócono do stanowiska wypracowanego na soborze nicejskim II.

***Beser** (**Bashir**?)*

Omawianą grupę pieczęci z imieniem Besera przypisuje się obecnie postaci znanej z przekazów pisanych Beserowi o trudnym do jednoznacznego ustalenia imieniu: Beser (Βησήρ – Theophanes u. a.), Biser (Βίσηρ - Symeon log., Βισήρ - Synodicon vetu), Biseros (Βίσερος - Nikeforos); Bisirtu (Symeon sl.); Besir (Βεσήρ - Acta X mart. Cpl. 441C). Imię mogło wywodzić się również z języka arabskiego, a wtedy możliwe są jeszcze inne warianty imienia Bashir i Bsyr[16]*. Według Teofanesa Beser został schwytany za młodu w Syrii i przeszedł z chrześcijaństwa na islam. Krótko przed 722/23 (albo przed 724 r.) powrócił do imperium bizantyńskiego i porzucił wiarę islamską.*

(Theofanes: → „ patrycjusz Beser myślący jak Saracen).[17]

---

[14]. *EPITOME ICONOCLASTIK 754: 545.*

[15]. *Więcej na ten temat: PYC M. 2012.*

[16]. *Jak Beser 2 wg e-PBE.*

[17]. *THEOPHANES 1839: 63 , 12-13 (AM 6233 = p. 414) – rok 740 : - **πατρίκιον Βησήρ τόν σαρακηνόφρωνα.***

Z powodu swojej siły fizycznej, ale także dlatego, że podzielał wrogość wobec świętych obrazów został wysoko uhonorowany przez cesarza Leona III.

*(Theofanes: → „Leon, myśląc, że Boży gniew był na jego korzyść, zamiast być skierowany przeciwko niemu, podjął bardziej bezwzględną wojnę ze świętymi i czcigodnymi ikonami, mając za swojego sojusznika **Besera renegata** (τόν ἀρνησίθεον), który rywalizował z jego własną bezsensownością - ponieważ obaj byli wypełnieni prostactwem i całkowitą ignorancją, przyczyną większości zła.”[18]*

(Theofanes: → „Powierzono mu urząd startega oraz tytuł patrikiosa”),

(Nikeforos: → „Beser czcigodny patrycjusz”).[19]

Wspomagał Leona III w jego obrazoburczej polityce począwszy od roku 725/726 (albo już od 722/723):

(Theofanes: → „Cesarz Leon brał udział w tym samym błędzie [tj. niszczeniu ikon], brzemiennym i niedozwolonym, a więc stał się odpowiedzialny za wyrządzenie nam wiele zła. Znalazł partnera w tym prostactwie - człowieka zwanego Beser, byłego chrześcijanina, który został wzięty do niewoli w Syrii, który wyrzekł się wiary chrześcijańskiej i został nasycony arabskimi doktrynami i który niedawno został uwolniony od swojej niewoli i powrócił do państwa rzymskiego. Ze względu na swoją siłę fizyczną i jednomyślność w kłamstwie (tzn. heretyckich poglądach) został uhonorowany przez tego samego Leo. Ten człowiek stał się sprzymierzeńcem cesarza w odniesieniu do tego zła”).[20]

Według jednego z przekazów arabskich Beser próbował ponoć namówić cesarza do przejścia na islam.

W czerwcu 741 r. koronowany został syn Leona, Konstantyn V. W roku 742 Beser wraz z młodym cesarzem wyruszył na wojnę z Arabami ku wschodniej granicy i przybył do Dorylaeum, aby zjednoczyć się z oddziałami komesa themu Opsikon Artabasdosa. Artabasdos, szwagier cesarza, zaatakował Konstantyna V, podczas jego przemarszu przez Azję Mniejszą. Beser zabezpieczał ucieczkę cesarza, ale został zabity przez zwolenników Artabasdosa w 742 r. na równinie Krasos.

(Theofanes: → „Konstantyn został cesarzem na podstawie Bożego wyroku z powodu mnóstwa naszych grzechów. W dniu 27 czerwca następnego dziesiątego roku indykcji wymaszerował przeciwko Arabom i przybył do miejsca zwanego Krasos w regionie Opsikion. Teraz wspomniany Artabasdos był w Dorylaionie z armią themu Opsikon i przyglądali się sobie podejrzliwie. Konstantyn wysłał do niego wiadomość z prośbą o przysłanie mu synów tego ostatniego; chciał ich zobaczyć, ponieważ byli jego siostrzeńcami. Jego celem było jednak pochwycenie ich i trzymanie ich pod strażą. Drugi, pojmując swoją zdradę i porzucając wszelką nadzieję dla siebie, będąc świadomym nieskończonej nikczemności Konstantyna, przemówił do swoich żołnierzy i po tym, jak przekonał ich do swoich poglądów, zaatakował Konstantyna wraz ze wszystkimi jego ludźmi i zabił mieczem patrycjusza Besera, który wyruszył mu na spotkanie. Jeśli chodzi o Konstantyna, to wziął on konia, który przypadkowo został osiodłany i uciekł do Amorionu, gdzie szukał schronienia w themie Anatolikoi, dowodzonym w tym czasie przez Langinosa.”)[21]

Pod rokiem 764/765 Theofanes wymienia pewnego Dawida, zwolennika – ucznia Besera (κατά τόν Βησήρ), spathariosa i komesa themu Opsikon, jednego z przeciwników cesarza Konstantyna V, [22] czyżby emitent omawianych pieczęci skupiał za życia jakieś grono osób wyznających wspólne poglądy, był dla nich patronem czy tylko zwierzchnikiem.

Dwie syryjskie kroniki, Michała Syryjczyka i anonimowa Kronika z 1234 r., odnotowują pewnego Bashira - który może, ale nie musi być identyczny z omawianą postacią, jako schwytanego bizantyjskiego więźnia, który udawał syna Justyniana II, Tyberiusza przed kalifem Hishamem Abd al-Malikiem (724-743).

Joe Glinias,[23] na podstawie źródeł syryjskich, wymienia również „Bashira jako poganina, który wchodził do sanktuariów i kościołów w Edessie i gdzie indziej, i bluźnierczo łapał hostię swoją ręką, na sposób bizantyjskiego cesarza. Niezależnie od tego, czy ta historia jest prawdziwa, czy też nie, może być łączona z naszym Beserem. Jasne jest, że tradycja syryjska zachowała pamięć o Bashirze we wczesnym okresie ikonoklastycznym, znanym z religijnego świętokradztwa, jak w tradycji bizantyńskiej.”

---

[18]. *THEOPHANES 1839: 622, 13-18 (AM 6218 = p. 405) – rok 725/726: - Λέοντος. ὃς τὴν κατ' αὐτοῦ θεὰν ὀργὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ λογισάμενος ἀναιδέστερον κατὰ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἤγειρε πόλεμον, σύμμαχον ἔχων **Βησὴρ τὸν ἀρνησίθεον** καὶ τῆς ἴσης ἀλογίας ἐφάμιλλον. ἄμφω γὰρ ἀπαιδευσίας ἦσαν ἔμπλεοι καὶ πάσης ἀμαθίας, ἐξ ἧς τὰ πολλὰ τῶν κακῶν ἔρχεται.*

[19]. *NICEPHOROS 1837: 67,11 - “**Βίσηρον τὴν ἀξίαν πατρίκιον**”*

[20]. *THEOPHANES 1839: 618, 5- 14 (AM 6215 = p .402) – rok 722/723: - Μεταλαβὼν δὲ ταύτης τῆς πικρᾶς καὶ ἀθεμίτου κακοδοξίας Λέων ὁ βασιλεὺς πολῶν κακῶν ἡμῖν αἴτιος γέγονεν. Εὑρὼν δὲ ὁμόφρονα τῆς ἀπαιδευσίας ταύτης **Βησὴρ** τινα τοὔνομα, γενόμενον μὲν ἀπὸ Χριστιανῶν αἰχμάλωτον ἐν Συρίᾳ, ἀποστάντα δὲ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ ποιωθέντα τοῖς Ἀράβων δόγμασιν, οὐ πρὸ πολοῦ δὲ χρόνου ἀπελευθερωθέντα τῆς ἐκείνων δουλείας, καὶ καταλαβόντα τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν· διὰ ῥώμην δὲ σώματος καὶ ὁμόνοιαν τῆς κακοδοξίας ἐτιμήθη παρὰ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος· ὅστις καὶ συνασπιστὴς τοῦ μεγάλου κακοῦ τούτου γέγονε τῷ βασιλεῖ.*

[21]. *THEOPHANES 1839: 637, 20- 638,8 (AM 6233 = p. 414) – rok 740 (?): - Τούτῳ τῷ ἔτει ὁ διώκτης τῶν πατροπαραδότων θεσμῶν Κωνσταντῖνος ἐβασίλευσε θείοις κρίμασι καὶ πλήθει πταισμάτων ἡμῶν. τῷ οὖν Ἰουνίῳ μηνὶ κζ' τῆς ἐπέκεινα ι' ἰνδικτιῶνος ἐξελθὼν ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Ὀψικίου κατὰ τῶν Ἀράβων ἦλθεν ἐν τῇ λεγομένῃ Κρασῷ. τοῦ δὲ λεχθέντος Ἀρταυάσδου ἐν τῷ Δορυλαίῳ μετὰ τοῦ Ὀψικίου λαοῦ ὄντος ὑπεβλέποντο ἀλλήλοις. ἀποστείλας δὲ Κωνσταντῖνος πρὸς αὐτὸν ἠπεῖτο τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ πεμφθῆναι αὐτῷ, ὡς ἅτε ἀνεψιοὺς αὐτοῦ ποθῶν ἰδεῖν αὐτούς. σκοπὸς δὲ ἦν αὐτῷ κατασχεῖν αὐτοὺς καὶ φρουρῆσαι. ὁ δὲ τὸν δόλον νοήσας καὶ ἀπογνοὺς ἑαυτοῦ γινώσκων τε τὴν ἄμετρον πονηρίαν αὐτοῦ διαλαλήσας τε τῷ λαῷ καὶ πείσας ὥρμησε κατ' αὐτοῦ σὺν παντὶ τῷ πλήθει, καὶ τὸν μὲν **πατρίκιον Βησὴρ τὸν σαρακηνόφρονα** προϋπαντήσαντα ῥομφαίᾳ ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος παρίππιν εὑρὼν ἑστρωμένον καὶ ἐπιβὰς αὐτοῦ ἔφυγεν εἰς τὸ Ἀμώριν, καὶ προσδραμὼν τῷ θέματι τῶν ἀνατολικῶν στρατηγουμένῳ τότε ὑπὸ τοῦ Λαγκίνου περισώζεται ὑπ' αὐτῶν.*

[22]. *THEOPHANES 1839: 676, 13-14 (AM 6257 = p. 438) - Δαβὶδ σπαθάριος **κατὰ τὸν Βησὴρ** καὶ κόμης τοῦ Ὀψικίου, → Dawid, uczeń Besera, spathariosa i komesa themu Opsikon.*

[23]. *GLYNIAS J. 2018: 78.*

Joe Glinias[24] wymienia również Bashira znanego z „dialogu z tradycji islamskiej” [25] prowadzonego „z muzułmańskim mutakalim, wyszkolonym dialektykiem - zwanym Wasil al-Dimashqī, identyfikowanym z przypuszczalnie z Wāṣilem ibn'Aṭā, słynnym myślicielem, który był fundamentem szkoły teologicznej Mu'tazila. W dialogu Wāṣil, schwytany jeniec wojenny i mistrz dialektycznej nauki o kalamie (kalām), pokonuje szeregi chrześcijan, dyskutując o różnych punktach chrześcijańsko-islamskiego sporu teologicznego i uciszając je wyższą argumentacją.

Punktem kulminacyjnym jest, gdy Wāṣil, który przekonuje cesarza bizantyńskiego o bałwochwalstwie współczesnego Kościoła chrześcijańskiego - tym samym czyni Wāṣila przyczyną bizantyjskiego ikonoklazmu. Dialog rozpoczyna opis historii Bashira mocno przypominający opowieść Teofanesa”:

(Dialog→ „Za młodu był schwytany przez patrycjuszy z Rumu; był przystojnym młodzieńcem. Kiedy przybyli do ‘Domu Pokoju’, przydzielono go do kalifa.[26] To było podczas rządów Umayyadów. Nadano mu imię Baszkir i przekazano go opiece uczonych w Piśmie. Nauczył się pisać, recytował Koran, odrzucił poezję i porównania, a poszedł w poszukiwaniu tradycji; i wyruszył w pielgrzymkę. Kiedy osiągnął pełnoletniość i dojrzał, podszedł do niego Szatan, szepnął mu i kazał mu przypomnieć sobie chrześcijaństwo, religię jego ojców. Więc wypuścił apostatę z siedziby islamu na terytorium Rumu, do tego, do którego wcześniej należał, zgodnie z Matką Księgi (tj. w oryginale). Przyprowadził go do króla(cesarza?). Zapytał go o swoją sytuację, o co mu chodziło i co skłoniło go do przejścia na chrześcijaństwo. Powiedział mu o swoim pragnieniu. I zyskał pozycję w oczach króla, więc nadał mu tytuł i uczynił go jednym z jego patrycjuszy i dał mu wiele wiosek. Nawet do dzisiaj są znane w odniesieniu do niego, nazywane wioskami Bashira.”)

Podsumowując kroniki Teofanesa i Nikeforosa oraz „dialog z islamskiej tradycji” razem obrazują dość wyraźny obraz Besera jako chrześcijanina schwytanego za młodu przez muzułmanów i nawróconego na islam, a potem w wyniku odwrócenia apostazji z powrotem chrześcijanina. Historia ta jest więc wysoce prawdopodobna.

***Pieczecie pierwszych ikonoklastów** przeanalizował Joe Glynias na bazie 21 typów pieczęci z inskrypcjami zawierającymi wersety psalmów (numeracja wg Septuaginy):*

- psalmu 26:1	Κύριος φωτισμός μου καὶσωτήρ μου	- Pan jest światłem i moim wybawcą ...,
	Κύριοςὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου.	- Pan jest obrońcą mojej miłości,
- pslamu 139:2	Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ,	- Wybaw mnie Panie od złego człowieka,
- psalmu 42:1	Ἀπὸ ἀνθρώπου ἀδίκουκαὶ δολίου ῥῦσαί με	- Wybaw mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego,
- połączenia psalmu 139:2 i 42:1		
	Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ : Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκουκαὶ δολίου ῥῦσαί με.	
		- Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego.
- Apolytikon Koimezis ...	Λυτρουμένη ἐκ θανάτουτὰς ψυχὰς ἡμῶν.	- Panie) odkupienie naszych dusz od śmierci.
- parafraza psalmu 102:4 i Apolytikon		
	Λυτρουμένη ἐκ φθορᾶςτὴν ψυχήν μου	- (Panie) odkupienie mojej duszy od zepsucia.
- psalmu 102:4	Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶςτὴν ζωήν σου.	- (Panie), który ratujesz moje życie od zepsucia.
- pslamu 117:6	Κύριος ἐμοὶ βοηθός,καὶ οὐ φοβηθήσομαι..	- Pan jest dla mnie pomocnikiem i nie będę się bał.
- psalmu 142:9	Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε.	- Uwolnij mnie od moich wrogów, o Panie.
- parafraza psalmu 142:9	Ἐξελοῦ με, Κύριε,ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου.	- Uwolnij mnie, Panie, od moich wrogów.

Wspólną cechą tych pieczęci jest to, że wszystkie zawierają cytaty psalmów i stanowią prawie jedyne cytaty biblijne, które występują na pieczęciach bizantyńskich. Psalmy recytowane lub śpiewane (psalmodia w ramach liturgii godzin) były w społeczeństwie bizantyńskim zawsze istotne zarówno w kościele (szczególnie w rytuale klasztornym) jak i w modlitwie prywatnej, jednak nie były prezentowane na pieczęciach. Ten krótkotrwały trend sygillograficzny, ograniczony do wybitnych wczesnych ikonoklastów, można przypisać ich gorącemu zainteresowaniu Starym Testamentem. Według Joe Glynias właściciele pieczęci z psalmami używali cytatów w miejsce obrazów, aby ukazać szczególny rodzaj pobożności. „Pieczęcie emitowane w pierwszej połowie VIII wieku, ukazują ideologię pierwszego pokolenia bizantyńskich elit ikonoklastów, która używała tej grupy typów epigraficznych, jako środka osobistej pobożności i propagandy oraz była sposobem ich autoprezentacji. Osoby te umieściły psalmy na swoich pieczęciach jako ostateczną formę modlitwy, najbardziej pasującą do kultywowanej logiki wiary. Ci Bizantyńczycy prosili o pomoc Pana, aby uchronić siebie od zła, które zawsze zagrażało, czy to w wojnie, polityce, czy religii.”

W aneksie zaprezentowano interesującą grupę pieczęci ochrzczonego Araba w służbie bizantyńskiej: Yezida → Jazida (fot. 25-28), , którego imiona na pieczęciach to: Iezeth, Iezid, Ized i Iszid i odpowiadające arabskim imionom: Yazid albo Yezid.[27] Znane są cztery grupy pieczęci należących do Jazida i datowane na pierwszą połowę ósmego wieku. Na pierwszych trzech Jazid ma rangę cesarskiego spathariosa i urząd: droungariosa, tourmarchy

---

[24]. GLYNIAS J. 2018: 79.

[25]. Dialog, pod redakcją Sidneya Griffitha.

[26]. Gryffith sugeruje, że był to Abd al-Maik ibn Marwān”, chronologicznie jest to jednak niespójne, ponieważ ten zmarł w 705 r., dziesięć lat przed przejęciem władzy przez Leona III”.

[27]. Więcej a temat tej postaci: eBPE – Yezid 5. (www.pbe.kcl.ac.uk/data/D83/F78.htm.

albo komesa cesarskich stajni. Czwarty typ potwierdza wzrost rangi Iezida od cesarskiego spathariosa do hypatosa i cesarskiego spathariosa, ale nie obejmuje jego urzędu.
Pieczęcie Jazida zawierają wersety psalmiczne jako inwokacje:

139:1 – Ἔξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ →„Uratuj mnie, Panie, od złego człowieka"),
42:1 – Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου καὶ δολίου ῥῦσαί με → „Wybaw mnie od niesprawiedliwego i kłamliwego człowieka"),
142:9 – Ἔξελοῦ με, Κύριε, ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. → „Uratuj mnie, o Panie, od moich wrogów").

Grecko-arabska inskrypcja pieczęci Yezida (Yazida) → Jazida ((fot. 29) wskazuje na tytuł hypatos, a nieczytelna zewnętrzna inskrypcja otokowa może być też wersetem z psalmów.

Podsumowując w notatce zaprezentowano dwie kolejne pieczęcie Besera identyfikowanego z wymienionym w źródłach pisanych: Beserem, Biserem, Biserosem, Bisirtu, Besirem (lub co mniej prawdopodobne Bashirem, Bsyrem) i wydzielono dwa warianty matryc. Zarysowano tło historyczne ikonoklazmu - ruchu religijnego, który miał istotny wpływ na inne dziedziny życia w Cesarstwie Bizantyńskim, w tym zwłaszcza na sztukę.
Pieczęcie pierwszych ikonoklastów z cytatami z psalmów pozwalają również wejrzeć w ideologię i najważniejsze dla nich przesłania.

Sławomir Fałek (email sfalek@wp.pl)

Literatura źródłowa:

THEOPHANES 1839	*Teophanes Volumen I - Theophanis (the Confessor) [w] Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae Chronographia, Tom 40 , Bonnae 1839,* *(nowsze wydanie: - C. Mango i R. Scott, trs., The Chronicle of Theophanes Confessor (Oxford, 1997).* *file:///C:/Documents%20and%20Settings/user/Moje%20dokumenty/Downloads/chronicle%20of%20theophanes%20the%20confessor%20(t)%20(2).pdf* *lub https://archive.org/details/bub_gb_TnRHAAAAYAAJ*
NICEPHOROS 1837	*Nicephoros - Breviarium historicum de rebus gestis post imperium Mauricii. [w] Corpus scriptorum historiae Byzantinae, Tom 19, Bonnae 1837.* *(nowsze wydanie: - C. Mango, ed. and tr., The short history of Nikephoros (Washington, 1990).*
BARANOV V. 2017	*Vladimir Baranov - Visual and Ideological Context of the Chalke Inscription at the Entrance to the Great Palace of Constantinople [w] Scrinium 13 (2017): 19–42.*
EPITOME ICONOCLASTIK	*Epitome* of the *Definition of the Iconoclastic Conciliabulum*, Held *in* Constantinople, A.D. 754, *[w] Medieval Sourcebook: Iconoclastic Council, 754* *www. fordham.edu/source/icono-cncl754.asp*
GLYNIAS J. 2018	*Joe Glynias – Prayerful Iconoclasts: Psalm Seals and Elite Formation in the First Iconoclast Era (726-750).[w] Dumbarton Oaks Papers, 71, 2018 pp. 65-93,*
MANGO C. 1975	*Cyryl Mango – Historial Introduktion [w] Iconoclasm - Papers Given At the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies, University of Birmingham, March 1975.*
PYC M. 2012	*Ks. Marek Pyc - Ikonoklazm i jego argumentacja przeciwko kultowi obrazów w ostatnim z chrystologicznych sporów chrześcijańskiej starożytności [w] COLLOQUIA THEOLOGICA OTTONIANA 1/2012, Poznań, s. 23–36*
SBS 6/1999	*Studies in Byzantine Sigillography, 6 (1999).*
SBS 10/2010	*Studies in Byzantine Sigillography, 10 (2010).*
SHEPARD J. 2012	*Jonathan Shepard – Bizancjum ok. 500-1024, Warszawa 2012.*
WASIILIOU A.-K. 2004	*A.-K. Wassiliou and W. Seibt 2004: no 284; Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich, vol. 2(Vienna, 2004).*
ZACOS G.+VEGLERY A. 1972	*Zacos, G. and Veglery, A., Byzantine Lead Seals, vol. I (in 3 parts) (Basel, 1972*
eBPE	*Prosopography of the Byzantine Empire (www.pbe.kcl.ac.uk)*

Aneks: ***Katalog pieczęci Besera i innych ikonoklastów:***

Analogie pieczęci Besera:

wariant 1:

fot. 3.

wariant 1:

fot. 4.

wariant 2:

fot. 5.

wariant 2 (?):

fot. 6.

fot. 3. ***Beser****, patrikios i Strategos (718/742) 21,81 g. - dr Busso Peus Nachfolger Auk.376 L.1334*
– podtyp 1 bez litery P w słowie CT(P)ATHΓOY

fot. 4. ***Beser****, patrikios i strategos (pierwsza połowa VIII w.) Aw.: W centrum monogram krzyżowy: Βησήρ. Po bokach cztery krzyże. Pomiędzy dwiema liniami kropkowanymi okrągła inskrypcja: [ἐξελού με, K(υρι)ε, ἐξ] άνθρόπου πο[νηρού]. Rew.: W centrum monogram krzyżowy πατρικίου; w kwaterach: στρατηγού; wokół w perełkowym otoku inskrypcja: [άπὸ ά]νδρός άδίκ[ου (καί) δολίου ῥυσαι με] → (Pieczęć) Besera patrikiosa (i) strategosa. Wybaw mnie, Panie, od złego człowieka: zachowaj mnie od niesprawiedliwego i kłamliwego człowieka. 31 mm DO BZS.1958.106.1835 (GLYNIAS J. 2018: fot. 2.a)*
- podtyp 1 z literą P w słowie CTPATHΓOY

fot. 5. ***Beser*** *(Bashir), patrikios i strategos (pierwsza połowa VIII w.) Aw.: W środku monogram krzyżowy: Βησήρ. W koncentrycznych kręgach kropek, okrągła inskrypcja: + ἐξελού με, K (ύρι) ε, ἐξ άνθρώπου πονηρού. Rs. W centrum monogram w kształcie krzyża: πατρικίου;. w ćwiarttkach: στρατηγού; wokół w perełkowych otokach, okrągła inskrypcja:+ άπό άνδρός άδίκου (καί) δολίου ῥύσε με. 24 mm DO BZS.1958.106.2308. (GLYNIAS J. 2018: fot. 2.c) - podtyp 2 z literą P w słowie CTPATHΓOY.*

fot. 6. ***Beser*** *patrikios i strategos (pierwsza połowa VIII w.) Aw.: W środku krzyżowy monogram przedstawiający nazwisko właściciela : Βησήρ. W koncentrycznych kręgach kropek, okrągła inskrypcja: + ἐξελού με, K (ύρι) ε, ἐξ άνθρώπου πονηρού. Rs. W centrum monogram w kształcie krzyża: πατρικίου;. w ćwiarttkach: στρατηγού; wokół w perełkowych otokach, okrągła inskrypcja:+ άπό άνδρός άδίκου (καί) δολίου ῥύσε με. 24 DO BZS 1951.31.5.2822 – 27 mm (GLYNIAS J. 2018: fot. 2.b) - podtyp 2?*

Pieczęcie Besera wymieniono również w:

- *Repetition of Müzn Zenrtum, Sale 77 (13-15 April 1974), no 1168 (Beser patrikios kai strategos). [w] SBS 6 (1999),150. [oraz w] SDS 10 (2010),183*
- ZACOS G.+VEGERY A. 1972: 2835 a–b;
  a za nim: Sode and Speck, Berlin,, 2:no. 212 i WASSILIOU A.-K. 2004: no. 284;
- *Metcalf - Seals from Cyprus (n. 4 above), no. 1009.*
- *Wassiliou-Seibt, Corpus, no. 750*

Przykładowe pieczęcie pierwszych ikonoklastów:

fot. 7.

fot. 8.

fot. 9.

fot. 10.

fot. 11.

fot. 12.

fot. 13.

fot. 14.

fot. 15.

fot. 16.

fot. 17.

fot. 18.

fot. 19.

fot. 20.

fot. 21

fot. 22.

fot. 23.

fot. 24

fot. 25.

fot. 26.

fot. 27.

fot. 28.

fot. 29.

fot. 7. ***Azdras*** *(?) patrikios (druga ćwierć VIII w.) Monogramy krzyzowe: =Ἀζδρα(?) πατρικίου, wokół inskrypcje: Κ(ύριο)[ς φ]ωτισμός μου (καὶ) σοτήρ μου, Κ(ύριο)ς ὑπερασπιστὴς τῆς ζω[ῆς μου]. (Pieczęć) Azdrasa patrikiosa. Pan jest moim światłem i moim zbawicielem; Pan jest siłą mojego życia. (psalm 26:1) DO BZS.1958.106.929 33 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot.1b.).*

fot. 8. ***Arazad****(?) patrikios (718-742) = Ἀραζαδ (?) πατρικίου, wokół inskrypcje: Κ(ύριο)[ς φ]ωτισμός μου (καὶ) σοτήρ μου, Κ(ύριο)ς ὑπερασπιστὴς τῆς ζω[ῆς μου]. (Pieczęć) Arazada patrikiosa. Pan jest moim światłem i moim zbawicielem; Pan jest siłą mojego życia. (psalm 26:1) Gorny & Mosch A.160 L.2834. Imię Arazad ("urodzony na ulicy") pochodzi z j. perskiego.*

fot. 9. ***Konstantyn,*** *(druga ćwierć VIII w.) Monogramy krzyżowy inwokacyjny typ Laurent V =Θεοτόκε βοήθει. Rw.: Monogram krzyżowy Κωνσταντίνῳ, wokół inskrypcja: [Λυτρου]μένη ἐ[κ] φθορᾶς τὴν ψυχή[ν μου]→ Theotokos wspomóż Konstatyna. Dziewico, uratuj nasze dusze od śmierci. Kolekcja prywatna. 31 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot.3.).*

fot. 10. ***Konstantyn*** *hypatos i cesarski protostrator (druga ćwierć VIII w.). Aw. Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει, w ćwiartkach: τῷ δούλῳ σῷ wokół inskrypcja: [Ἐ]ξελοῦ με, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρόπου πονηροῦ. Rew.: Napis wpięciu wierszach:* Κωνσταντίνῳ ὑπάτῳ (καὶ) β(ασιλικῷ) (πρωτο)σπαθαρί(ῳ) *wokół: [ἀπ]ὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦσέ [με]. → Theotokos, wspomóż twego sługę Konstantyna hypatosa i cesarskiego porotostratora. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). Dr Busso Peus A.376 L.1335.*

fot. 11. ***Demetrios*** *(?) eparch (?) (druga ćwierć VIII w.). Monogram krzyżowy inwokacyjny =Θεοτόκε βοήθει, wokół inskrypcja: Κ(ύριο)ς [φωτ]ισμός μου καὶ σοτήρ μ[ου]. Rew.: Blokmonogram Δημητρίου(?) ἐπάρχου(?) wokół inskrypcja: Κ(ύριο)ς ὑπερασπιστὴς τῆς ζ[ωῆς] μου. → Matko Boża, udziel pomocy Demetriosowi, eparchowi. Pan jest moim światłem i moim zbawicielem; Pan jest obrońcą mojego życia. (psalm 26:1). DO BZS.1951.315.3700 28 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot.4.).*

*fot. 12.****Epifanios****, patrikios i strategos (druga ćwierć VIII w.) Aw.: Monogram krzyżowy =Ἐπιφανίου, wokół inskrypcja: ἐξελοῦ με, Κύριε, κε ἐξ ἀνθρόπου πονηροῦ. Rew. Monogram krzyżowy =πατρικίου; w ćwiartkach: στρατηγοῦ, wokół napis: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦσαι με. → (Pieczęć) Epiphanios patrikios i strategos. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). DO BZS. 1958.106.4559 35 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot.5.b).*

fot. 13. ***Moschos*** *(druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjn: Ἁγία Τριάς, w ćwiarkach: Ὁ Θ(εό)ς ἡμῶν; wokół: Ἐξελοῦ με, Κ(ύ)ριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ. Rew. Monogram krzyżowy: =Μόσχῳ; w ćwiarkach: βωήθει τῷ σῷ δούλῳ; wokół: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ... . → Święta Trójco, wspomagaj twego sługę Moschosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego ... . (połaczenie psalmów 139:2 i 42:1). DO BZS.1951.31.5.3701, 28 mm (GLYNIAS J. 2018: fot. 11).*

fot. 14. ***Piotr*** *hypatos (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: = Χριστέ βοήθει, w ćwiartkach: =Π[έ]τρῳ ; w podwójnym otoku: [Ἐξε]λοῦ με, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρ(ώπο)υ πονηροῦ,. Rew.: Monogram krzyzowy: =ὑπάτῳ,; w ćwiarkach: τῷ δούλῳ σου; w podwójnym otoku: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦ[σέ με] (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). → Chryste, mniej w opiece twego sługę Piotra hypatosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego. (połaczenie psalmów 139:2 i 42:1). DO BZS.1947.2.1770. 34 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 12).*

fot. 15. ***Sergios****, imperial strator (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Χριστέ βοήθει, wokół napis: τῷ δούλῳ σου Σεργίῳ βασ(ιλικῷ) στράτορι. Rew. Inskrypcja w sześciu liniach: Κ(ύριο)ς ἐμοὶ βοηθὸς (καὶ) οὐ φοβηθήσομε τὶ ποιήσει μοι ἄν(θρωπ)ος. → Chryste, miej w opiece Sergiusza cesarskiego stratora. Pan jest dla mnie pomocnikiem i nie będę się bał. Zacos-Veglery, no. 3046A, 28 mm(GLYNIAS J. 2018: fot. 13).*

fot. 16. ***Sisinnios****, patrikios and strategos (przed 744 r.) Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει, w ćwiartkach: τῷ σῷ δούλῳ wokół inskrypcja: [Ἐ]ξελοῦ με, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρόπου πονηροῦ. Rew.: Napis wpięciu wierszach: Σισσινίῳ πατρικίῳ(καὶ) στρατηγῷ; wokół: [ἀπ]ὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦσέ [με]. → Theotokos, wspomóż twego sługę Sisiniosa patrikiosa i strategosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). DO BZS.1947.2.1279 30 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 14).*

fot. 17. ***Sisinnios****, patrikios i strategosa (przed 744 r.) Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει, w ćwiartkach: Σισιννίῳ. wokół inskrypcja: [Ἐ]ξελοῦ με, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρόπου πονηροῦ. Rew.: Inskrypcja w czterech rzędach: πατρ[ι]κίῳ (καὶ) σ[τ]ρατηγῷ; wokół napis: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσέ με. → Theotokos, wspomóż twego sługę Sisiniosa patrikiosa i strategosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). Zacos-Veglery, no. 2373, 31 mm (GLYNIAS J. 2018: fot. 15).*

fot. 18. ***Theodosios*** *hypatos (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Inskrypcja w czterech rzędach: Ἁγία Τριάς, ὁ Θ(εὸ)ς ἡμῶν., wokół napis: nieczytelny (...) Rew.: Inskrypcja w czterech rzędach: βοήθη Θεοδοσίῳ ὑπάτῳ., wokół napis: Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκ[ου ῥῦσαί με]. → Święta Trójco, nasz Boże wspomóż Teodosiosa hypatosa. (...) , ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). Sode and Speck, 2 Berlin no.457, 26 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 16).*

fot. 19. ***Theodosios*** *(druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyzowy inwokacyjny: ἁγίαΤριάς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, βοήθει; wokół: Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀν]θ[ρώπου π]ο[νηροῦ]. Rew.: Monogram krzyżowy: Θεοδοσίῳ; wokół: ῥίσέμ[ε, Κύριε, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ?]. → Święta Trójco nasz Boże wspomóż Theodosiosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego. (połączenie psalmów 139:2 i 42:1). DO BZS.1951.31.5.3242 26 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 17).*

fot. 20. ***Theodotos*** *hypatos (druga ćwierć VIII w.). Aw. Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει; wokół: Ἐξελοῦ με, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρώπου. Rew.: Inskrypcja w czterech liniach: Θεοδότου ὑπάτου, wokól: πονηροῦ., ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου. → Theotoke miej w opiece Theodotosa hypatosa. Wybaw mnie Panie od złego człowieka; od człowieka niesprawiedliwego. (połączenie psalmów 139:2 i skróconego 42:1). CNG Tryton XI L.1132. (=GLYNIAS J. 2018: fot. 18).*

*fot. 21. Niezidentyfikowany, (****Konstantinos****?) (druga ćwierć VIII w.). Aw: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει, wokół: Ὁ Λ[όγο]ς (?) ἐμὺ βοηθός κ(αὶ) . . . (?). Rew.: Monogram krzyżowy prawdopodobnie Κωνσταντίνου ?), wokół: Κ(ύριο)ς ἐμὴ βοηθός, οὐ*

φοβιθήσ(ομαι). → Theotokos wspomóż…. .Słowo (Boże) jest moim pomocnikiem. Pan jest dla mnie pomocnikiem i nie będę się bał. → (psalm 117:6) *DO BZS.1947.2.1303 28mm (GLYNIAS J. 2018: fot. 19).*

*fot. 22. ~~Tomasz~~ (?) (**Aetios** (?) hypatos and imperial (?) spatharios (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyzowy: ~~Θω[μᾶ]~~ Ἀε(τ)ίῳ ; w ćwiartkach: ὑπάτου , wokół: [Ἐξελοῦμε, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρώπ]ου πο[νηροῦ]. Rew.: Monogram krzyżowy: βασιλικοῦ ; w ćwiartkach: σπαθαρίου; wokół: ... νδροσαδικο ... (może: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου καὶ δολίου ῥῦσέ με). → (Pieczęć) Tomasza, hypatosa i cesarskiegio spathariosa . Wybaw mnie Panie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego. (połączenie psalmów 139:2 i 42:1) 24 mm DO BZS.1951.31.5.3317. (GLYNIAS J. 2018: fot. 21).*

*fot. 23. **Aetios** (?) hypatos and imperial (?) spatharios (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy: Ἀε(τ)ίῳ w ćwiartkach: ὑπάτου; wokół inskrypcja Ἐξελοῦμε, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ. Rew.: Monogram krzyżowy βασιλικ(οῦ) w ćwiartkach: σπαθαρ wokół: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ δολίου ῥῦσέ με (?). 15,87g 26mm Numismatik Lanmz Aukcja elektroniczna 24.11.2017 (≈ pieczęć fot. 24).*

*fot. 24. **Stefanos**, imperial spatharios i chartularios (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Ἁγία Τριάς; wokół: [Ἐξελοῦμε, Κ(ύρι)ε, ἐξ ἀνθρώπ]ου πο[νηροῦ]. Rw. Inskrypcja w 4 liniach: Στεφάνῳ β(ασιλικῷ) σπαθ(αρρίῳ καὶ) χαρτ[ου]λαρί(ῳ); wokół: ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου καὶ δολίου ῥῦσέ με . → (Pieczęć) Stefana cesarskiego spathariosa i charlulariosa. Swięta Trójco wybaw mnie od złego człowieka; ocal mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego. (psalmy: 139:2 - parafraza i 42:1) CNG Triton XI L.1131.*

*fot. 25. **Iezid**, cesarski spatharios i komes cesarskich stajni (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: =Θεοτόκε βοήθει; w ćwiartkach: =Ἰεζίδ. Rew.: Inskrypcja w sześciu liniach: βασιλ(ικῷ) σπαθαρί(ῳ) (καὶ) κόμιτι τῶν βασ(ιλικῶν) σταύλων. → Panie, wspomóż Iazida cesarskiego spathariosa i komesa cesarskich stajni. Wybaw mnie Panie od złego człowieka. (psalm 139:2). DOBZS.1955.1.1330, 32 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 8.b).*

*fot. 26. **Iezid**, cesarski spatharios i droungarios (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: =Θεοτόκε βοήθει; w ćwiartkach: =Ἰεζηδ wokół: Ἀπὸ ἀνδρὸς [ἀδίκου (καὶ)] δολίου ῥῦσαί με. Rew.: Inskrypcja w sześciu rzędach: βασιλικῷ σπαθαρίῳ (καὶ) δρουνγαρίῳ. → Panie, wspomóż Iezida cesarskiego spathariosa i drungariosa. Wybaw mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (psalm 42:1) DO BZS.1958.106.3540 24 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 9.a).*
= IEZHΘ [w] Byzantinischen Bleisiegel in Österreich. 2. Teil Zentral- und Provinzialverwaltung nr 264 s. 254.

*fot. 27. **Jazid**, hypatos i cesarski spatharios (druga ćwierć VIII w.) Monogram Krzyżowy inwokacyjny =Κύριε βοήθει. W ćwiarktach: Ἰεζηδ; wokół ἐξελοῦμαι, Κύριε, ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Rew.: Inskrypcja w czterech liniach: ὑπάτῳ καὶ βασιλικῷ σπαθαρίῳ.. → Panie, pomóż Iezida hypatos (i) cesarskiego spathariosa. Uwolnij mnie, Panie, od moich wrogów. (psalm 142:9). DO BZS.1958.106.5485 31 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 6.b).*

*fot. 28. **Iezid**, hypatos i cesarski spatrarios (druga ćwierć VIII w.). Aw.: Monogram krzyżowy inwokacyjny: Θεοτόκε βοήθει; w ćwiartkach: = Ἰεζηδ; wokół: Ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου (καὶ) δολίου ῥῦσαί με. Rew.: Inskrypcja w pięciu liniach: [ὑ]πάτῳ καὶ βασιλικῷ σπαθαρίῳ. → Iezid, hypatos i cesarski spatharios. Wybaw mnie od człowieka niesprawiedliwego i kłamliwego (psalm 42:1). Zacos-Veglery, no. 1984, 28 mm. (GLYNIAS J. 2018: fot. 7).*

*fot. 29. **Iezid**, hypatos (druga ćwierć VIII w.) Aw. Monogram krzyżowy: = Χριστέ βοήθει wokół monogramu inskrypcja arabskojęzyczna, od góry w prawo: = li-yazid; otok perełkowy, na zewnątrz otoku nieczytelna inskrypcja. Rw.: Monogram krzyżowy = Ἰεζηδ ὑπάτῳ, otok perełkowy na zewnątrz otoku nieczytelna inskrypcja. OMJ, Katalog, Nr. l (Inv.-Nr. 311-B7*